

Kántor Lajos

A ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOMRÓL, MÚLTJÁRÓL, JELENÉRŐL

A romániai magyar irodalom mindenekelőtt azoknak fontos, akikről, akikért és akiknek szól — vagyis a romániai magyar olvasóknak. Ha mégsem zárkózik önkörébe, ennek nem csupán az az oka, hogy mindenfajta elzárkózás a beszűkülés, s következményeként a rosszfunkcionálás veszélyével jár, tehát figyelniünk kell közvetlen és távolabbi környezetünkre, az egész nagyvilágra; a figyelem egyre inkább kölcsönös, örvendetesen szaporodnak a jelek, amelyek irodalmunk hatósugarának növekedését bizonyítják, mind az országhatáron belül, mind azon túl — áttörve a nyelvi korlátokat is. Folyamatról van szó, amelynek lényegében még kezdetén vagyunk, ám e folyamat iránya biztató, ezzel magyarázhatjuk a romániai magyar irodalom alapvetően jó közérzetét a hetvenes évek elején.

Miért lehet érdekes a kívülálló — így például a jugoszláviai magyar olvasó — számára a romániai magyar irodalom? Két okból, illetve kettős minőségében: 1. mint történelmi, művelődéstörténeti jelenség; 2. mint esztétikai jelenség; pontosabban, mint a földrajzi-történelmi-etnikai hovatartozástól függetlenül, azokon felülemelkedő irodalmi értékek teremtője. S ha első minőségében már régóta elgondolkodtató tanulságokkal szolgál (bár újabb fejlődése még inkább kiemeli e tudományos, módszertani tanulságokat), az utóbbi, az esztétikum révén épp mostanában figyeltet fel ismét magára — a két világháború közötti olyan egyetemes értékekhez méltón, amilyeneknek Tamási Áron népi szürrealista novellisztikáját, Nagy István szikár realista prózáját, Dsida, Áprily rendkívüli nyelvi varázsú költészetét vagy Gaál Gábor szerkesztői-kritikusi örökségét tekinthetjük. Eredményeink, gondjaink, problémáink így nyilván nem közömböseek a jugoszláviai magyar irodalomnak — noha az egyszerű vajdasági olvasó mindmáig nem sokat tudhat róluk. Néhány névvel, így mindenekelőtt a Tamásiéval, az Áprily Lajoséval, találkozhatott ugyan az irodalomtörténeti tankönyvek lapjain is, és Benedek Elek-től Veress Zoltánig a jugoszláviai elemista olvasókönyvekben ugyancsak feltűnt már egy-két romániai magyar költő, prózaíró neve — a tulajdonképpen ismerkedés; az ismeretség azonban a jövőre vár.

MEGHATÁROZÁS, MÓDSZERTANI KÖVETKEZTETÉSEK, LEHETŐSÉGEK

Romániai magyar irodalomnak az 1919 után Románia területén született magyar irodalmat nevezzük. Irodalmunk mindkét jelzője, a „romániai” és a „magyar”, a lényegi minősítést szolgálja. Korábban nevezték ezt az irodalmat erdélyinek, ám ez a megnevezés több szempontból nem pontos: egyrészt túl tág (időbelileg), másrészt túl szűk (térben és szemléletileg). Mert bár vannak irodalmunknak jelentős erdélyi sajátosságai, amelyek az évszázadokkal ezelőtt e tájakon született irodalmi alkotásokkal összekötnek, abszolutizálni őket nem lehet — visszatérnénk vele a transzilvánizmus kezdetben haladó, mert itteni helyállást, néptestvériséget hirdető, de aztán mind ködösebbé, nem egy esetben retrográddá váló elméletéhez. Gaál Gábor már 1936-ban élesen tette fel a kérdést a *Korunkban*: „Erdélyi-e vagy romániai magyar irodalom?”, s válaszában egyértelműen az utóbbi mellett tört lándzsát; a valóságból indult ki, abból, hogy a magyarság Romániában nem csupán Erdély területén él, tehát irodalmának is ezt kell tükröznie, s nem korlátozhatja magát egy régmúlt valósághoz igazodó történelmi tudatra. Amikor ma mindegyre e Gaál Gábor-i meghatározásra hivatkozunk, szintén nem valamiféle irodalompolitikai meggondolásból tesszük, hanem valóságismeretünknek engedelmességek. Nem csupán a romániai magyar lakosság területi elhelyezkedését tartjuk szem előtt, hanem azt a társadalmi-politikai ténytet, hogy irodalmunk — csakúgy, mint a potenciális irodalmi hősök (és az írók) világa — az országegészről nem különíthető el, fejlődése függvénye annak a gazdasági-társadalmi-politikai és részben kulturális valóságnak, amely Romániát az adott időpontban jellemzi. A „részben” szó nem véletlenül szerepel utolsó mondatunkban: utal irodalmunk másik lényegi jegyére, magyarságára. Nem egyszerűen nyelvi kérdéstről van ugyanis szó, nem *romániai magyar nyelvű* irodalomról, hanem *romániai magyar* irodalomról, vagyis az etnikai sajátosságok őrzéséről, a hagyományok tudatosításáról, a mai romániai magyarok valóságának, materiális létének és gondolkodásmódjának kifejezéséről.

Irodalomról lévén szó, az *írott hagyomány* ébrentartása, továbbvitele kérdéseink egyik legfontosabbika. Nem járulékos kérdés, időszerű problémáink múltba-hosszabbítása, történelmi kiegészítése, hanem a lényeghez tartozó. Tulajdonképpen irodalmunk meghatározását is ki kellene egészítenünk a diakrónia szellemében, hiszen nem elhanyagolható sajátosság, hogy a romániai magyar irodalom saját hagyományának tekinti mindazt, amit az első nyelvemlékek óta a magyar írásbeliség jelent, vagyis örökségünkbe egyaránt beletartozik az *Ómagyar Mária-siralom* és a mi Farczady Elekünktről felfedezett, Szabó T. Attilától magyarázott *Marosvásárhelyi sorok*, Balassi Bálint lírája és Zrínyi epikus költészete, Apáczai Csere János tudományos prózája és Mikos Kelemen törökországi levelei vagy — XX. századi példákkal folytatva a sort — Ady, Móricz, József Attila, Kosztolányi életműve.

Ma, amikor a hagyomány-értelmezés körül újratermelődnék a viták, bizonyára nem érdektelen a romániai magyar irodalom történelmi tapasztalatát feleleveníteni. 1919 után önállósuló irodalmunk arcélének meghatározásában három író művei játszottak különös szerepet, s főképpen az ifjúság körében valóságos Ady-, Móricz- és Szabó Dezső-kultusz nyilvánult meg. Ebből a tényből irodalomtörténetírásunkra az a feladat hárul, hogy az említett

íróknak megkülönböztetett figyelmet szenteljen. Szükséges természetesen az Adyhoz, Móriczhoz, Szabó Dezsőhöz fűződő helyi emlékek számbavétele, de ha csupán az érmindszenti, zilahi, nagykárolyi, nagyváradí Ady-ereklyékkel, Móricz Zsigmond erdélyi útjainak emlékeivel, Szabó Dezső kolozsvári és székelyudvarhelyi diák-, illetve tanár-múltjával törődünk, s nem igyekeznénk sokoldalúan értelmezni magukat a műveket is (amelyek Párizsban, Budapesten, Leányfaluban vagy Debrecenben születtek), provincializmusra kárhozzatnánk magunkat — és nem érthetnénk meg a romániai magyar irodalom korabeli mozgalmait, csoportosulásait, műveit sem. Persze, Ady, Móricz, Szabó Dezső szellemi kisugárzása mellett figyelembe kell vennünk a *Nyugat* első, második, sőt harmadik nemzedékét is, Kuncz Aladár jelentőségét nem láthatjuk helyesen Babits és Kosztolányi ismerete nélkül, Szentimrei, Bartalis szabadversének értékeléséhez elengedhetetlen a szembesítés Kassák költészetével (bármennyire más is legyen a Bartalis-vers, mint a Kassáké), Gaál Gábor főként fiatalkori kritikái feltételezik a századeleji avantgarde befogadását. A teljes magyar irodalmi múlt számbavételén belül, persze, a helyi kötődések külön is köteleznek, s nem véletlen, hogy a Bolyai-filológiában, az emlékirók, Kemény Zsigmond hagyatékának feltárásában, Aranka György nyelv művelő és tudományterjesztő munkásságának megismertetésében, a népköltészet-gyűjtő Kriza János életművének feltérképezésében, Arany János szalontai, Ady érmindszenti és nagyváradí éveinek irodalomtörténeti megvilágításában a romániai magyar kutatók nélkülözhetetlen, úttörő munkát végeztek. Nem véletlen, hogy napjainkban a modern magyar prózát elemezve, figyelmünk a századforduló novellisztikája felé fordul, hiszen a kolozsvári újságírással szorosan összefonódott Petelei István, Thury Zoltán, Török Gyula prózairói pályája, itt kapott jelentős ösztönzéseket Bródy Sándor, Tolnai Lajos marosvásárhelyi, Gozdu Elek temesvári életszakasza pedig szintén nem csupán biográfiai mozzanat. Az egyetemes érdeklődésre számot tartó alkotók mellett nyilván nem hanyagolandók el a főképpen helytörténeti fontosságú írói művek sem — anélkül persze, hogy arányérzékünk megbillenésével, csupán a helyi vonatkozások miatt, a klasszikusok mellé próbálnánk emelni őket.

Ha nem is írói rang, de számunkra fontosság tekintetében azonban olykor részrehajlónak kell lennünk; a közös hagyományokra gondolok, arra, ami népeket, kultúrákat köt össze. Persze, nem lehet szó arról, hogy egy derék, szorgalmas múlt századi műfordítót a kor vezető költőjével közel egyenrangúként láttassunk (erre is volt kísérlet), de arról már igen, hogy kapcsolatteremtő szolgálatáért nagyobb figyelmet szenteljünk neki, mint a vele színvonalban nagyjából egyenrangú, ugyancsak a második vagy harmadik vonalba tartozó lírikusnak. És ez ismét nem irodalom-politikai alkalmazkodás, nem pillanatnyi taktikai kérdés, hanem irodalmunk jellegéből adódó feladat, reális igény. A hagyományokhoz s a ma magyar nyelven születő művekhez kötődés ugyanis csak az egyik feltétele a romániai magyar irodalomnak; a másik hasonlóképpen nem elhanyagolható: élő kapcsolata a jelenkori román kultúrával, irodalommal. A nemzetiségi irodalmak — köztük a romániai magyar irodalom — rendkívüli szerepe az ilyenfajta kapcsolatteremtésben mérhető fel. A kérdés publicisztikai oldala közismert, valójában azonban inkább csak sejtjük a létünkéből, irodalmunk létéből adódó lehetőségeket, s nem élünk velük kellőképpen. Fábry Zoltán meggyőzően bizonyította cikkeiben, tanulmányaiban a kisebbségi humánus erkölcsi fedezetét, azt a pluszt,

amely a nemzetiségi író igazi aranytartaléka, ám ennek esztétikai vetületét érdemben még nemigen vizsgálták. Holott a mindennapos együttélés olyan művészeti és tudományos tapasztalattal szolgálhat, amelyet az új virágkorába lépő összehasonlító irodalomtudomány kutatója másutt csak laboratóriumi úton szerezhet meg. A kölcsönhatások hogyanja a nálunk in statu nascendi tanulmányozható, és ebben a kölcsönhatásban az előző századok irodalmának erővonalai is megmutatkoznak — egyrészt a szüntelenül újjászülető fordítások, az új műfordítói nekigyürközések révén, másrészt azáltal, hogy a kortárs író nem függetlenítheti magát attól a kultúrától, amelybe beleszületett, behelyezkedett; része egy irodalmi fejlődésnek, struktúrának, vagyis akarva-akaratlanul közvetítője az elődök művészetének is. Ha pedig az egy-egy nemzetiségi irodalomban feltáruló lehetőségeket nem külön-külön szemléljük, ha végiggondoljuk, hányféle törekvést, hányféle helyzetet, hány nemzeti irodalom legjavát ismerheti meg közvetlen közelről a magyarul olvasó (és ez a kapcsolat sokkal bensőségebb, mint amelyet a világnyelvekből készült fordítások mindenütt lehetővé tesznek), e művészeti és tudományos megismerés kihasználatlan lehetőségei elkápráztatnak, egyúttal pedig munkára biztatnak. A kelet-európai összehasonlító irodalomtörténetírás, meggyőződésem, igen sokat kaphat a magyar kutatótól, aki elsőkézből szerezheti ismereteit a szerb, a horvát, a román, a cseh, a szlovák, az ukrán, az orosz irodalomból, sőt ezeket az ismereteket összevetheti a szintén első kézből származó, ugyancsak bensőséges kapcsolatokra alapozott francia, angol, osztrák vagy svédországi irodalmi tájékoztatással — anélkül, hogy valamennyi nyelvet tudnia kellene.

Ebből az elképzelt komplex vizsgálódásból mindmáig még nagyon kevés realizálódott, s tartozásaink hatalmasak a romániai magyar irodalom kínálta összehasonlító elemzés terén is. Legtöbbször még egy-egy, két háború közötti vagy (és itt beszédesebbek a példák) kortárs költő, drámaíró életművében sem tudjuk megközelítő pontossággal kimutatni a rokonságokat, a külső körülmények meghatározta párhuzamokat vagy éppen az egymásra hatást — ami különösen ha az illető költő, prózaíró egy személyben műfordító is, szinte elkerülhetetlen. (Mind magyar, mind román oldalról sorolhatnánk a példákat: az Eminescut fordító Dsidáét és Áprilyét, az Arghezit tolmácsoló Szemlér Ferencét és Kányádi Sándorét — a Jebeleanuét, aki Petőfi kitérő román megszólaltatója, a szintén Petőfi- és Ady-tisztelő Beniucét vagy a mai középnemzedék néhány költőjét ...)

KORSZAKOLÁS, KORTÁRSI ÉSZREVÉTELEK

Biztosabbak ismereteink irodalmunk szűkebben értelmezett saját történetéről, egyes korszakairól, különösen az első huszonöt évről, itt már több előzetes kutatásra támaszkodhatunk, s az alapvető kérdésekben kialakult bizonyos nézetazonosság. Az például nem kétséges, hogy a romániai magyar irodalom fél évszázadát két, nagyjából egyforma hosszú időt felölelő részre oszthatjuk, s a korszakhatár közöttük a fasizmus alóli felszabadulás. A történelmi-társadalmi, illetve politikai események oly fontosságúak, a változások oly mélyrehatóak, az irodalom egészére kihatóak (intézmények, lényeges személyi változások, nemzedékváltás), hogy nem mondható az irodalmon kívüli szempontok érvényesítésének az 1944—45-ös korszakhatár megvonása. Az első, a két

világháború közötti korszak a romániai magyar irodalomban szintén tovább bontható: a húszas évek közepéig számíthatjuk a kezdeteket, a maga csoportosulás- és folyóirat-kísérleteivel; 1930-ig kialakulnak, illetve megerősödnek az irodalmi intézmények (*Erdélyi Helikon*, *Szépműves Céh*, *Korunk*); a harmincas évek a realizmus izmosodását hozzák, s ideszámíthatjuk az *Erdélyi Fiatalok* szociográfiai érdeklődését, a *Korunk* valóságirodalmának felfigyeltető eredményeit, majd a Vásárhelyi Találkozón megfogalmazást nyert népfront-eszme sikerét. A háborús esztendőkből e tájon a legjelentősebb kísérlet a népi orientációjú, intellektuális igényű folyóirat, a Szabédi Lászlóék szerkesztette *Termés*. 1944. augusztus 23. után, 1944 őszétől számítjuk a felszabadulás utáni romániai magyar irodalmat; ezen a szakaszon belül az egyes fejlődési egységek körülhatárolása már nehezebb, hiszen közelmúltunkról van szó, melynek történetéről egyelőre inkább publicisztikai vagy személyes, semmint tudományos ismereteink vannak. Az irodalmi intézmények megközelítő és a művek alaposabb ismeretében mégis megkockáztathatunk némi rendszerezést: a népfront-korszak szelleme látszik folytatódni egészen 1948-ig, ettől kezdődően azonban a dogmatizmus erősen rányomja bélyegét a folyóiratokra, könyvekre; Szabó Gyula *Gondos atyafisága* (1955) a megújulás hírnöke, a hatvanas évek elejétől aztán megnövekedik a figyelemre méltó művek száma (erre a szakaszra esik a Forrás-nemzedék jelentkezése).

Ezzel már átlépünk a romániai magyar irodalom jelenébe, az utóbbi három-négy év gazdag termésétől meghatározott jó közhangulatba: kiemelkedő verskötetek, néhány nagy regénysiker és elgondolkoztató drámák adnak hitelt ennek a megnövekedett önbizalomnak. Érdekes párhuzamok figyelhetők meg itt is, a műfajok sorrendjében, a romániai magyar irodalom és a jugoszláviai között; nálunk a líra erejét az utóbbi időszakban Kányádi Sándor, Székely János, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Páskándi Géza, Király László, Farkas Árpád verseskönyvei dokumentálták, s ezek a kötetek népszerűségben is élen jártak. 1969-ben azután bekövetkezett „a regény éve” (20 regény egy esztendőben!), amely meghozta Bálint Tibor kiugrását a *Zokogó majommal*, s közvetlenül utána tanúi lehettünk Sütő András prózaírói megújulásának, az *Anyám könnyű álmat ígér* hatvanezer példányszámos három kiadásának. Végül a sokáig hamupipőke-szerepű dráma is hallatott magáról, Páskándi Géza és Kocsis István drámaírói tehetségét ma már nemcsak a kritikusok, hanem a nézők is tanúsíthatják; a legkézenfekvőbb bizonyíték a *Vendégség* vígszínházi sikere. Mindez végre ösztönzően hat a kritikára és az irodalomtörténetírásra is: néhány új monográfia, tanulmánygyűjtemény remélhetőleg már ennek a hírhozója.

REZIME

O MAĐARSKOJ LITERATURI RUMUNIJE, O NJENOJ PROŠLOSTI, O NJENOJ SADAŠNOSTI

Autor ističe u svom radu da književnost Mađara koji žive i stvaraju u Rumuniji, pobuđuje interes, pre svega, čitalaca u ovoj zemlji, a isto tako i čitalaca u inostranstvu. Tako mađarskog čitaoca u Jugoslaviji ova literatura može zanimati iz dva razloga. Prvo, kao istorijska pojava, i to pre svega, pojava iz domena kulturne istorije, i drugo, kao estetska pojava, čija književna vrednost nije vezana za određenu geografsku, istorijsku i etničku sredinu. Prvi aspe-

kat je u velikoj meri naučno obraden, dok po ovoj drugoj liniji književnost, koja je između dva rata obraćala pozornost na sebe folklorističkom srealističkom novelistikom Arona Tamási-a, realističkom prozom Istvána Nagy-a, poezijom Dside i Aprily-a, kao i kritičarsko uređivačkom aktivnošću Gábora Gaál-a, ponovo pobuđuje naše interesovanje.

Težišni deo svog razmatranja autor posvećuje definisanju književnosti Madara u Rumuniji. Ukazuje na ranije književne tradicije ovog područja i ističe da je kulturno-politički značaj književnosti jedne narodnosti, u ovom slučaju Madara u Rumuniji, prilično obradena materija, dok suptilnija pitanja estetske i književne problematike narodnosti, o kojima je književnik Zoltán Fábry iz Čehoslovačke, u publicističkoj formi pisao, tek očekuju seriozniju obradu. Okolnost da jedna narodnost razvija svoju autentičnu književnost u zajedničkom životu sa drugim nacionalnim kolektivitetom dovodi do zaključka da ona ne predstavlja samo most između različitih kultura, u ovom slučaju književnosti preko prevodilačke delatnosti, već se ova uloga mosta može naslutiti, a tek je treba razotkriti pomnijim proučavanjem međusobnog uticaja iz oblasti samog stvaralačkog procesa i formiranja književnog postupka istaknutih stvaralaca.

U završnom delu svog razmatranja autor daje periodizaciju mađarske književnosti Rumunije, i navodi najznačajnije književne stvaraoce svakog perioda. Za poslednji period, koji počinje šezdesetih godina, i to pojavom generacije „Forrás” (izvor), odnosno Gyule Szabó-a, ima izvesne sličnosti, po shvatanju autora, sa usponom književnosti Madara u Jugoslaviji. I kod književnih stvaralaca Madara u Rumuniji, prvo se izrazitiše lirika (S. Kányádi, J. Székely, D. Szilágyi, A. Lászlóffy, G. Páskándi, L. Király, A. Farkas), dok je 1969. godina romana, sa 20 objavljenih dela, od kojih su najznačajniji romani Tibora Bálint-a i Andrása Sütő-a, čiji ukupan rasprodati tiraž u tri uzastopna izdanja iznosi 60.000 primeraka. Duskora zapostavljeno i neafirmisano dramsko stvaralaštvo Géze Páskándi-a i Istvána Kocsis-a, sada se probija do gledalaca i dospeva pred literarnu kritiku, dok esejistika (za razliku od razvojnog puta ove vrste literature Madara u Jugoslaviji) tek nagoveštava svoje razvojne mogućnosti u Rumuniji, nakon pojave nekoliko značajnijih monografija i zbirki eseja.

ZUSAMMENFASSUNG

ÜBER DIE UNGARISCHE LITERATUR RUMÄNIENS, ÜBER IHRE VERGANGENHEIT, IHRE GEGENWART

In seiner Arbeit hebt der Verfasser hervor, dass obwohl die Literatur der Ungarn in Rumänien ein Interesse vor allem für den Leser in Rumänien darstellt, diese Literatur auch beim ausländischen Leser ein Interesse erwecken kann. So kann diese Literatur beim ungarischen Leser aus zwei Gründen ein Interesse erwecken. Erstens, als historische Erscheinung, und zwar vor allem eine Erscheinung aus dem Bereich der Kulturgeschichte, und zweitens als ästhetische Erscheinung, unabhängig von der Verknüpfung mit einer bestimmten geographischen, historischen und ethnischen Umwelt auf Grund seines literarischen Werts. Der erste Aspekt ist zum grössten Teil wissenschaftlich schon bearbeitet, während der zweite, die Literatur die zwischen den zwei Weltkriegen die Aufmerksamkeit mit der surrealistischen Novellistik von Aron Tamasi, der realistischen Prosa von István Nagy, der Poesie von Dside und Aprily sowie mit Gábor Gaál's Tätigkeit als Kritiker und Redakteur auf sich erweckte, eben in diesen Jahren erneut die Aufmerksamkeit erregt.

Den Schwerpunktteil seiner Erörterung widmet der Autor der genaueren Definierung der ungarischen Literatur Rumäniens. Er weist auf die früheren literarischen Traditionen dieses Gebiets hin, hebt hervor, dass die kulturell-politische Bedeutung der Literatur einer nationalen Minderheit, in diesem Falle der Ungarn in Rumänien, ein ziemlich bearbeiteter Stoff ist, während die feineren und empfindlicheren Fragen der ästhetischen und literarischen Problematik der Minderheiten — worüber der Schriftsteller Zoltán Fábry aus der Tschechoslowakei als über den Humanismus der Minderheiten mehr mit publizistischen Mitteln schrieb — erst auf ihre seriöse Bearbeitung warten. Der Umstand, dass eine Nation ihre authentische Literatur im gemeinsamen Leben mit einem anderen nationalen Kollektiv entwickelt, führt dazu, dass diese Literatur nicht nur eine Brücke zwischen verschiedenen Kulturen darstellt, in diesem Falle der Literatur durch Übersetzungstätigkeiten, durch die Verfolgung und rechtzeitige Besprechung wichtigerer literarischer Ereignisse, sondern dass diese Rolle einer Brücke erst erahnt werden kann und durch sorgfältigere Untersuchung des gegenseitigen Einflusses auf dem Gebiet des schöpferischen Prozesses und

der Bildung des literarischen Verfahrens hervorragender Schöpfer jener Literaturen entdeckt werden soll für die, die nationale Minderheiten ein lebendiges und schöpferisches Bindeglied darstellen.

Im Schlussteil seiner Erörterung gibt der Autor eine zeitliche Einteilung der ungarischen Literatur Rumäniens, so dass er gleichzeitig informativ die wichtigsten Schriftsteller der einzelnen Perioden anführt. Die letzte Periode, die Anfang der 60er Jahre mit der Erscheinung der Generation „Quelle“ („Forrás“) beginnt und deren Vorläufer Gyula Szabó war, hat, gemäss der Auffassung des Autors, eine gewisse Ähnlichkeit mit dem Aufstieg der Literatur der Ungarn in Jugoslawien. Auch bei den ungarischen Schriftstellern Rumäniens erlebt zuerst die Lyrik Anerkennung (S. Kányádi, J. Székely, D. Szilágyi, A. Lászlóffy, G. Páskándi, L. Király, A. Farkas), während das Jahr 1969 ein Jahr des Romans ist, mit 20 veröffentlichten Romanen von denen das bedeutendste Werk von Tibor Bálint stammt. Binnen kurzer Zeit folgt die Veröffentlichung eines Romans von Andreas Sütő, der einen ausgesprochenen Erfolg erzielte und in drei aufeinanderfolgenden Ausgaben in 60.000 Exemplaren verkauft wurde.

Mit den Bühnenwerken von Géza Páskándi und István Kocsis erlangt auch diese literarische Form Anerkennung, sowohl bei den Zuschauern als auch bei den Literaturkritikern, während die Esthetik (im Gegensatz zum Entwicklungsweg der Literatur der Ungarn in Jugoslawien) ihre Entwicklungsmöglichkeiten in Rumänien erst andeutet durch das Erscheinen einiger bedeutender Monografien und Essaysammlungen.